

КОМУНІКАТИВНИЙ ПРОЦЕС ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ*

У сучасній українській політичній науці все більшої актуальності набувають дослідження, присвячені динамічним процесам становлення та розвитку глобального комунікативного простору взагалі та комунікативної взаємодії у посткомуністичній політичній реальності, зокрема. На особливу увагу заслуговує проблема демократизації суспільних відносин, вироблення раціональної політики, яка б сприяла переходу нашої країни від авторитаризму до демократії. У ситуації, коли правила демократичної політики ще не усталені, дійові особи не мають бажання їх дотримуватись, традиції впливу громадянського суспільства на владу не сформовано, а державні інститути діють неефективно, особливу значимість набувають дослідження комунікативної взаємодії, яка стає основою політичного процесу, визначає темп та напрямки посткомуністичних перетворень в Україні.

Слід зазначити, що теоретичні та практичні виміри, особливості та складові комунікативної взаємодії у символічному просторі посткомунізму розкрито у вітчизняній науці недостатньо мірою.

Саме тому монографія Д. В. Яковлева характеризується актуальністю, теоретичною та практичною та новизною. Всебічне вивчення процесу ускладнення та урізноманітнення комунікацій дозволило автору виділити такі особливості політичної інтеракції як диверсифікацію джерел інформування, збільшення акторів політичної інтеракції, удосконалення технічного спорядження влади і громадян, поглибити розуміння політичної інтеракції як комунікативного процесу та виділити основні її складові – медіатизацію, демократизацію та раціоналізацію.

Слід зауважити також, що досліджувана проблема потребує політологічного аналізу із зверненням до надбань філософської думки, соціологічної та економічної теорії.

Варто зазначити як позитивний момент той факт, що автор не став намагатися охопити в одному дослідженні всі варіації проявів політичної взаємодії, розглянути її динаміку за кількісними показниками за весь період незалежності України, так само як і не намагався розглянути всі її складові, зосередивши увагу на трьох, та проаналізував взаємозв'язок і взаємний вплив процесів медіатизації, демократизації та раціоналізації. Тим не менш, автором опрацьована значна літературно-джерельна база як із теоретико-методологічних основ політичної інтеракції в цілому, так і з зазначених проблемних блоків.

Дослідження відбувається в межах політологічного аспекту і присвячено науковому обґрунтуванню сутності та змісту політичної інтеракції, виявленні її особливостей та складових у сучасній Україні, що, безумовно, є актуальним та вагомим напрямком поглиблення наукових досліджень в галузі знань про сучасний політичний процес.

© ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович – доктор політичних наук, професор, проректор Міжрегіональної академії управління персоналом з наукової роботи

* Яковлев Д.В. Політична взаємодія як комунікативний процес: медіатизація, демократизація, раціоналізація: Монографія. – Одеса: Астропринт, 2009. – 288 с.

Автором проаналізовано феномен медіакратії у контексті медіатизації політики. Особливу увагу приділено медіа-скандалам в українській політиці останніх років, проаналізовано їх роль у формуванні громадської думки.

Важливим здобутком автора є наукове обґрунтування взаємовпливу між складовими політичної інтеракції як комунікативного процесу, яке полягає у визначенні того, що демократизація передбачає залучення широких суспільних верств до вироблення політики, що ускладнює процедуру раціонального політичного вибору, а медіатизація, змінюючи систему представництва громадських інтересів у відповідності до вимог медіа-формату, може призвести до імітації демократичних змін.

До позитивних моментів можна також віднести і те, що автор приділяє значну увагу понятійному апарату дослідження, зокрема, обґрунтуванню трактуванням та доцільності використання (в тому числі й в авторській редакції) понять «інтеракція», «політична інтеракція», «медіакратія», «медіа-скандал», «політична раціональність». Проаналізовано значну кількість суміжних понять, в результаті чого визначено місце кожного з них в контексті даної роботи. Ці розробки являють собою теоретичне обґрунтування окремих складових запропонованої авторської моделі політичної інтеракції.

Особливу увагу автором було приділено питанню комунікативних чинників формування демократичної політики на прикладі особливостей сучасного виборчого процесу в Україні. У дослідженні продемонстровано, що комунікативні чинники сучасної інтеракції трансформують сферу публічної влади, розширюють можливості суспільства щодо отримання інформації з різних джерел, а отже і збільшують простір альтернатив вибору способу дій та прийняття рішень, роблять політику більш відкритою для зацікавлених спостерігачів, створюють нові процедури політичного визнання, політичної організації громадян. Визначено, що у посткомуністичному політичному просторі демократія стала домінувати у сфері політичних декларацій та гасел, проте феномен «демократії» не став, говорячи мовою соціальної феноменології, «безсумнівним», не увійшов до запасу знання життєсвітового мислення. У дослідженні запропоновано розуміння комунікативної влади, яка протиставляється примусу держави і моделі економічного егоїзму.

Також автор звернув увагу на феномен партії влади у нашій країні, який, на його думку, стає на заваді реалізації комунікативної взаємодії у політичному просторі, ефективність у виборчій кампанії не конвертується в успішне урядування, а створення коаліції партій-переможців у ВР України не означає єдину урядову стратегію. Характеризуючи боротьбу за громадську думку в ході минулих кампаній, автор відносить до факторів успішного функціонування партії влади персоналізацію виборчої кампанії, широке використання компромату задля створення медіа-скандалів. У дослідженні відзначено, що ці пункти, природні для виборчої боротьби, після виборів перетворювались на проблеми державного управління, що не є оптимальною основою для прийняття суспільно важливих рішень. Обґрунтовано, що умови управлінської діяльності зовсім інші – управління потребує командних дій та кооперацій зусиль, визначення чіткої програми дій (операціоналізація ідеологічних конструктів), пошук оптимального не з-поміж двох рішень, а створення простору альтернатив.

З цього ж приводу зазначимо, що цікавим є підхід до розгляду особливостей політичної інтеракції в Україні, які, на думку автора, підвищують загрозу станов-

лення медіакратії. Це, зокрема, централізація влади, спрямованість інформаційних потоків «зверху – вниз», відсутність механізму «зворотного зв'язку» у вертикальній комунікації та нерозвиненість горизонтальної політичної комунікації, зменшення ролі ідеологій у суспільному житті, низький рівень інформатизації як країни в цілому, так і органів державної влади, відсутність у традиційних мас-медіа позиції, яка б репрезентувала інтереси суспільства.

Автор звертається до наукових здобутків М. Вебера, Ю. Габермаса та М. Олсона та інших авторів з метою сформулювати власне бачення феномену політичної раціональності. Акцент робиться на тому, що демократизація політичного простору, яка передбачає залучення найрізноманітніших суспільних груп у процес прийняття рішень, актуалізує проблему раціоналізації політичних відносин. Автором ретельно розглянуто окремі теорії раціонального вибору, як класичні, так і сучасні, які моделюють процес прийняття суспільно важливих рішень в умовах часової та інформаційної обмеженості. Автор вибудовує зв'язок процесів демократизації та раціоналізації, який полягає у тому, що суспільні зміни в країнах, які демократизуються, розширюючи сферу громадської участі, порівняно з радянськими часами, збільшують кількість політичних акторів та змушують їх конкурувати на основі раціонально обґрунтованих норм та правил, вступаючи в дискусії, які медіа роблять публічними та відкритими, а отже, сприяють раціональному політичному вибору громадян у ході виборчих кампаній.

Важливу практичну значимість має пропозиція автора монографії розглядати комунікативну раціональність в якості механізму інтеграції українського суспільства. Заслужують особливої уваги практичні рекомендації, що пропонуються з цього приводу. Автор зазначає, що традиційні джерела інтеграції суспільства мають бути замінені рефлексивним виробленням нормативних угод, що є завданням комунікативного розуму.

Підсумовуючи, можна констатувати, що монографія Д.В. Яковлева є результатом самостійної наукової роботи і свідчить про вміння і здатність автора системно аналізувати та узагальнювати науковий матеріал, ставити та розв'язувати складні проблеми політичної теорії та практики.

Дана монографія є серйозним самостійним, завершеним, творчим науковим дослідженням, яке має практичне та теоретичне значення, оскільки відобразило науково обґрунтовані теоретичні результати, що сприяють розв'язанню конкретної наукової проблеми комплексного політологічного аналізу політичної інтеграції та таких її складових, як медіатизація, демократизація та раціоналізація.